

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ,
ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ**

**МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

21 липня 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2023

Оргкомітет конференції:

Голова:

Д. В. Швець, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України

Заступник голови:

М. В. Корнієнко, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Члени оргкомітету:

Н. В. Домброван, начальник відділу організації наукової роботи, кандидат юридичних наук;

В. Я. Конопельський, завідувач кафедри кримінального права та кримінології, доктор юридичних наук, професор;

Г. К. Тетерятник, завідувач кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук, професор;

С. О. Єгоров, завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей,
які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 256 с.

ISBN 978-617-8263-62-1

УДК 343.322(062.552)

ISBN 978-617-8263-62-1

© ОДУВС, 2023

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Марченко О. А.

*доцент кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Колабораціонізм є предметом вивчення не лише істориків, а й правознавців, соціологів, політологів та інших науковців. Вивчення цього явища допомагає зрозуміти природу зрадницької діяльності та її наслідки для держави та суспільства.

Розуміння колабораціонізму в широкому контексті та його впливу на міжнародну політику є важливим завданням сучасної кримінології та кримінального права. Після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» було внесено зміни до Кримінального кодексу України [4].

Зміни полягали у доповненні кодексу новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», що визначає таку діяльність.

Як зазначає О. Рим «військове вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року стало початком нової реальності, а відтак актуалізувалась потреба адекватної правової оцінки діянь проти держави загалом. Процес переосмислення відповідного нормативного забезпечення розпочався із внесення змін до Кримінального кодексу України (далі КК України) у березні 2022 року. А саме, було посилено відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану [4] та встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність» [8, с. 217].

Відповідно до сучасного законодавства колабораційною діяльністю визнається:

1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та затвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора до співпраці з державами-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора до невизнання розповсюдження державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [7]; Очевидно, що однією з особливостей доказування злочинів про колабораційну діяльність є доведення вини особи, яка знаходиться на непідконтрольній території України;

2) публічним вважається розповсюдження закликів або висловлювання заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації [6].

Безумовно, для розслідування злочинів важливе значення має точне встановлення способів провадження злочинної діяльності, взаємопов'язане з певними просторово-часовими умовами. Причому встановлення часу скоєння злочину важливе в аспекті як моменту передавання даних, надання ворогу відповідних підказок, що суперечить державній безпековій політиці, безпосереднього

передавання координат, періоду здійснення протиправної діяльності, так і періоду, що пройшов з моменту вчинення даного діяння.

Як слушно підкреслює А. Коваленко «через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб» [3, с. 63–64]. Тому «застосування такого широкого комплексу процесуального інструментарію не завжди можливо у кримінальних провадженнях вказаної категорії, внаслідок вчинення таких злочинів на тимчасово окупованій території України, та перебування там очевидців, свідків, документів, речових доказів та осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів» [7];

3) здійснення громадянином України пропаганди у навчальних закладах незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановлення та затвердження тимчасової окупації частини території України, уникнення відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадянина України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у навчальних закладах [4] тощо.

Виокремлюючи проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність прокурор В. Жидков Офісу Генерального прокурора у відкритих джерелах мережі Інтернет підкреслює, що «під час розслідування колабораційної діяльності у вигляді добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023 59 та/або в збройних формуваннях держави-агресора, як і під час розслідування участі осіб у терористичній групі чи терористичній організації, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів:

1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях;

2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі Інтернет, зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, причетних до участі в незаконних злочинних об'єднаннях;

3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (стаття 263 Кримінального процесуального кодексу України) з метою

встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин його вчинення;

4) проведення тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження її місцезнаходження, в тому числі, на тимчасово окупованих територіях України, а також її зв'язків з представниками незаконних збройних чи воєнізованих формувань та/або збройних формувань держави-агресора;

5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї; комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками таких формувань; документів, виданих представниками зазначених вище незаконних формувань тощо» [7].

Ведучи мову далі науковець вказує на важливість виявлення обставин в умовах яких відбувся злочин, що підлягають доказуванню. Адже перелік обставин, що підлягають доведенню, в рамках розслідування конкретної кримінальної справи виступає специфічним орієнтиром щодо організації та планування розслідування, висування та перевірки слідчих версій, проведення окремих слідчих дій, але не на основі виявлених типових закономірностей (типових способів скоєння злочину, типових якостей осіб, до вчинення даних діянь та ін.), а на основі конкретних вихідних даних, що є саме у даній кримінальній справі, які можуть бути як типовими, так і атиповими. Тому перелік обставин, що підлягають доведенню, хоч і служить засобом пізнання злочину як соціального явища, що мав місце у минулому, проте він є сукупністю завдань, які потрібно безпосередньо вирішити у конкретній кримінальній справі в ході її попереднього розслідування та судового розгляду. Зокрема це важливо в розрізі того, що «особливість злочинів про колабораційну діяльність – вчинення їх на тимчасово окупованій території України, до якої не мають доступу працівники правоохоронних органів. Це ускладнює проведення всіх необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Зазначене вимагає від сторони обвинувачення визначення та проведення якомога більшого комплексу слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою перевірки інформації про факт можливої колабораційної діяльності, а у випадку її підтвердження, – здобуття достатніх доказів вчинення таких злочинів» [7].

Доказуванню згаданих злочинів передують низка слідчих дій, для реалізації яких українські слідчі використовують такі методи:

1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо;

2) аудіо, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території;

3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях;

4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін. [1, с. 16].

Однак через окупацію частини території нашої країни російськими військами частину слідчих дій здійснити неможливо. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023 60 Визначальною є роль прокурора у доказуванні злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю, що полягає в забезпеченні додержання прав і законних інтересів держави та її громадян, виявленні, розслідуванні та припиненні злочинних дій, здійсненні нагляду за додержанням законів під час розслідування та судового розгляду справ.

Конкретні функції прокурора включають в себе здійснення нагляду за додержанням законодавства під час досудового розслідування, виступ у суді як сторони обвинувачення, забезпечення захисту прав та законних інтересів потерпілих, сприяння у зборі доказів та дослідженні обставин справи. Прокурор також може надавати вказівки слідчим, направляти їх на необхідні слідчі дії, зокрема збирати докази від свідків та експертів, проводити обшуки та перевірки, а також вносити до суду клопотання щодо забезпечення доказів. У випадку злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю в російсько-українській війні, прокурор повинен діяти швидко та ефективно, використовуючи всі необхідні засоби для збору доказів та дослідження обставин справи. Важливо також забезпечити захист прав і законних інтересів потерпілих, особливо в умовах війни та у процесі деокупації територій.

Одним з вагомих аспектів боротьби в російсько-українській війні є викриття колаборантів. Доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю нині ускладнюється низкою факторів, серед яких: перебування колаборантів на непідконтрольній території України; відсутність можливості для українських слідчих здійснити необхідні слідчі дії; недостатність доказової бази та ін.

Злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю, зазвичай вчиняються на території, яка перебуває під окупацією. Це ускладнює процес збору доказів і може призвести до того, що певна частина доказів не може бути отримана або вважається недостатньою для встановлення факту вчинення злочину. Ускладнює збір доказів і те, що колаборанти зазвичай діють з використанням закритих каналів зв'язку та забезпечують собі максимальний рівень безпеки. Нарешті, колабораційні дії можуть включати не тільки безпосередню співпрацю з окупантами, але й інші форми діяльності, наприклад, надання фінансової або інформаційної підтримки. Це ускладнює процес збору доказів та вимагає глибокого розуміння ситуації та контексту.

Література:

1. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 13–17.
2. Гловюк І. В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 28–33.
3. Коваленко А. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 68–69.
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення 12.07.2023).
5. Мальгіна А. С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. Актуальні Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023 61 питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 61–65.
6. Пашковський М. І. Особливості використання OSINT при документуванні та розслідування колабораційної діяльності. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 82–86.
7. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemydokazuvannia-zlochyniv-pro->

kolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnohoprokurora/ (дата звернення 12.07.2023)

8. Рим О. Правові інструменти реагування на колабораційну діяльність у сфері освіти. Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану. Łomży: MANS, 2023. С. 217–220.
9. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. Харків: ХНУВС, 2022. 453 с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	
<i>Марченко О. А.</i>	143
КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	
<i>Медведєва В. М., Собко Г. М.</i>	149
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ У ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	
<i>Мовчан Р. О.</i>	152
ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
<i>Мудрецька Г. В.</i>	156
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ	
<i>Негруца Т. В., Будяченко О. М.</i>	158
КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	
<i>Нікітін А. А.</i>	162
ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	
<i>Омел'яненко Ю. В., Телійчук В. Г.</i>	165
ВИКОРИСТАННЯ ПРОТОКОЛУ БЕРКЛІ З ВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДКРИТИХ ЦИФРОВИХ ДАНИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	
<i>Пашковський М. І.</i>	168
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ	
<i>Петренко І. Г., Кулик Л. М.</i>	172
ПОМИЛКОВА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЇ З ВОРОГОМ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ	
<i>Письменський Є. О.</i>	175
ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Поляков Є. В.</i>	181
РОЗМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
<i>Резніченко Г. С.</i>	187
ВІЙСЬКОВА КОЛАБОРАЦІЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	
<i>Сайнчин С. О.</i>	189